

De Admiraliteiten van Vlaanderen en Antwerpen

*Mededeeling door den Heer Dr. J. DENUCE,
ter openbare zitting van 8 Maart 1936*

De geschiedenis van de Admiraliteit in Vlaanderen is een van de treurigste kapitels van onze nationale geschiedenis, en dit zal wel de reden zijn waarom onze historici ze tot nu toe niet behandeld hebben (1). De Admiraliteit van de Schelde, of van de rivier van Antwerpen (Ribera de Amberes) zooals de Spanjaards zegden, afgeschaft in 1788, was de laatste, nederige uitlooper van den Admiraliteitsraad der Vlaamsche en Burgondische vorsten uit de XVe eeuw, waaruit, met het verschillend geluk dat men kent, de roemrijke Hollandsche en Zeeuwsche Admiraliteiten zijn gesproten (2).

De Vlaamsche Admiraliteit klimt op tot het begin van de XIVe eeuw. Men weet niet juist wanneer ze is ontstaan. Het is een van de duistere punten in onze scheepvaartgeschiedenis, zooals trouwens die van onze Admiraliteiten over 't algemeen. De XIVe eeuw is misschien de roemrijkste tijd van de Vlaamsche zeevaart geweest. Stilaan leert men ook deze beter kennen. Men spreekt nu meer en meer van het schitterend aandeel dat de Vlaamsche vloot bij de verovering van Lissabon op de Mooren heeft gehad, welke rol ze gespeeld heeft in de Oostelijke Middellandsche Zee ten tijde van Boudewijn, koning van Jeruzalem. En uit Engelsche archieven blijkt nu welke omvang de Brabantsche scheepvaart op Engeland in de XIIIe eeuw reeds had gekregen, ondanks de groote en voortdurende gevaren waaraan zeeschepen in de middeleeuwen blootgesteld waren. Zelfs in tijden van vrede moest afgerekend worden met kaapvaarders, want onze zeerobben en kapiteins, gelijk die van

(1) Alfons Goovaerts, oud-rijksarchivaris, was begonnen met een geschiedenis van de Vlaamsche admiraliteit. Zijn talrijke nagelaten nota's worden bewaard te Brussel, op het Algemeen Rijksarchief, onder nummer 4149, Manuscripts divers. — De Heer J. Bolsée heeft in 1932 een voortreffelijk inventaris uitgegeven van de archieven der Raden en Zetels van de hoogere Admiraliteit: *Inventaire des Archives des Conseils et sièges d'Amirauté*, in: *Inventaires des Archives de la Belgique*, publiés sous la direction de Joseph Cuvelier, Archiviste général du Royaume.

(2) Zie onze uitgave: *De Admiraliteit van de Schelde te Antwerpen, van de 16e tot de 18e eeuw*, in Antwerpsch Archievenblad, October 1932-Januari 1933.

andere landen, waren wel eens avonturiers en zeeroovers bij gelegenheid, aangezien de beteugeling er van haast niet bestond. Behalve in de groote havens, werden vreemden, kooplieden en zee-lieden meestal als vijanden aanzien en moesten ze zich steeds aan het ergste verwachten. Men kent de snoode moord van Brabantsche en Hollandsche handelaars te Blakeneye, in het graafschap Norfolk in 1293 bedreven, die door den Engelschen koning op even hardhandige wijze werd gewroken. Al die redenen, in hoofdzak de bescherming van den Vlaamschen handel en de zeevaart, noopten de Burgondische hertogen tot het stichten van een Admiraliteit.

De namen tenminste van de vier admiraals van Vlaanderen zijn ons bekend. Het zijn de vier Jannen : 1° Jan Bruuc, tot 1387 ; 2° Jan van Cadzant, van 1387 tot 1397 ; 3° Jan Blanckaert van 1396 tot 1432 ; 4° Jan van Hoorn die tot 1436 zijn ambt waarnam. Latere geschiedvorschers zullen ons de bedrijvigheid dier kapiteins leeren kennen ; wij veronderstellen dat ze in den beginne tot de klas der visschers en schippers behoord hebben en zich door hun persoonlijke prestaties onderscheiden hebben boven hun tijd- en vakgenooten.

De volgende generatie van de Vlaamsche admiraals behoort tot den adel. Zij dragen een titel die voortaan een van de hoogste waardigheden van den tijd beteekent, die van groot-admiralen, of van luitenants en kapiteins-generaal van de zee. De eerste van deze periode is Simon van Lalaing, heer van Montigny en Santes, van 1436 tot 1452, onversaagd kampvechter, vóór alles bekend om zijn strijd tegen de Turken onder Filips de Goede. Zijn admiraalschap was voor hem een van zijn vele eeretitels, meer niet. Hij werd opgevolgd door Hendrik van Borsele (1452-1474), deze door Wolfaert van Borsele (1474-1486). Na hem komt Filips van Kleef (1486-1488), die sterft bij het verschijnen van de beroemde Ordonnantie van 1488, betreffende de Admiraliteit. Dit voor wat de middeleeuwen betreft.

Met de nieuwe tijden, het verkeer ter zee gedurig in omvang toenemend, krijgen de zeevaart-costuymen van Vlaanderen en Holland die zich geleidelijk ontwikkelen, een vasten vorm in het *Zeerecht*. Van 't grootste belang blijken hiervoor te zijn geweest de wetten van Damme en de Amsterdamsche Costuyme.

Tot grondslag van de nu ook hernieuwde Admiraliteit zal wel de Ordonnantie van 1488 gediend hebben, uitgevaardigd door koning Maximiliaan en aartshertog Filips. De rechten en de plich-

ten van den admiraal worden er duidelijk in omschreven. Hij was vóór alles een militair ambtenaar. Als dusdanig werd de ordonnantie opgenomen in het *Groot Placaetboek* (1) en in het *Placaetboek van Vlaenderen*. Vóór de oprichting van de Admiraliteitsraden die door de Ordonnantie voorzien werd, had de jurisdictie betreffend zeezaken toebehoord aan de schepenbanken, de Raden van Vlaenderen en Holland en aan den Grooten Raad. Onnoodig de tallooze en belangrijke bevoegdheden op te noemen die, van af het einde der XVe eeuw, uit de handen dier lichamen overgaan naar de Rechtbanken, Raden en Zetels door de Admiraliteit gesticht en die spoedig tot betwistingen aanleiding gaven, vooral in Holland. De twee voornaamste opdrachten van de Vlaamsche Admiraliteit bestonden in het beteugelen van de zeerooverij en in het beschermen van de nationale vischvangst. Hieruit groeide langzamerhand de eerste regeling en wetgeving in zake vischvangst, het kaperrecht en de kaperbrieven, het convooi-recht en de convooi-schepen.

Het eerste moderne tijdvak van de Vlaamsche Admiraliteit omvat ongeveer een eeuw, van 't jaar 1488 tot 1596. We hebben toen opvolgentlijk vier admiraals uit het huis van Burgondië-Beveren gehad en vice-admiraals uit het huis van Burgondië-Wacken, namelijk : Filips van Burgondië-Beveren, van 1488 tot 1498 ; Filips van Burgondië-Blaton, van 1498 tot 1516 ; Adolf van Burgondië-Beveren, van 1516 tot 1540. Het zijn zeer bedrijvige jaren voor de « lage landen aan de zee » geweest, die samenvallen met de grootste gebeurtenissen op internationaal zeevaartgebied. Spanje en Portugal ontdekten nieuwe werelden. Ons land, innig door dynastische banden met beiden verbonden, heeft aan die reusachtige ontwikkeling van de Iberische zeemacht een deel gehad dat tot nu toe weinig of niet in aanmerking werd genomen, dat we echter getracht hebben tot zijn recht te laten komen. De rol van onze Admiraliteit is in die geschiedenis om zoo te zeggen heelemaal over 't hoofd gezien geworden. Zonder twijfel heeft ze ook medegewerkt aan de geweldige kruistochten die Keizer Karel tegen Tunis en Algiers in de jaren 1535-1541 en later heeft ingericht. Daarmede gelijklopend ging de strijd van onze Admiraliteit tegen de Fransche zeeroovers, bondgenooten van de Turken. Maar ook de Schotten en de Engelschen traden in conflict met onze gewapen-

(1) *Groot Placaetboek vervattende de placaten... van de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden*, 's Gravenhage, 1705, dl VI, fol. 1208, met een Vidimus van het Antwerpsch magistraat van 3 Maart 1492.

de zeemacht om reden van piraterie. Niets pijnlijker dan sommige vertoogschriften van de Antwerpsche handelaars uit die jaren. « Vooral sedert 1538 en 1540, zegt er een, is de handelaar blootgesteld aan de zeeroovers en is hij de prooi van bijna alle volkeren der aarde : in 1540-1544 bestookten hen de Franschen, van 1544 tot 1546 zijn het de Engelschen, in 1547 en 1548 de Schotten, en daarna weer de Franschen. Het mag verwonderlijk heeten dat de algeheele zeehandel niet geruïneerd is. »

Tijdelijk werd de vrede met de Franschen op zee gesloten door het bestand van Bony op 30 Juli 1537 en door het verdrag van Nice. Niettemin hadden de vier leden van Vlaanderen een eigen eskader uitgerust in de jaren 1542-1545 en werd langsheen de kust een bijzondere wacht ingericht (1542-1547). De belangrijke ordonnantie van Karel V van 1549 op de Zeevaart, betreft in groote mate de Admiraliteit, eveneens zijn *Placcaert* van 1551. Voor de laatste reis van den keizer werd de vloot volledig uitgerust (1555). Het vertrek van den Vlaamschen keizer was als een voorteeken van de aanstaande ineenstorting van onze Burgondische Admiraliteit.

Met het midden van de XVIe eeuw vangt inderdaad het derde en laatste tijdvak van belang aan voor de Admiraliteit. De rol van haar raden en zetels, ingesteld door de regeering, werd meer en meer van doorslaand belang. De eerste van de nieuwe admiraals, wier betrekking ondertusschen erfelijk was verklaard geworden, is de tragische figuur van graaf van Hornes, Filips van Montmorency. Zijn ambt als « admiraal van de zee » oefende hij uit van 1559 tot aan zijn onthoofding, ten tijde van den hertog van Alva, op 5 Juni 1568. Hij werd opgevolgd door graaf de Boussy, Maximiliaan van Hennin, die den titel droeg van 1568 tot 1580. Onder hem gebeurde feitelijk de scheuring van onze zeventien provinciën die fataal werd voor de macht en de eenheid van de Admiraliteit. De titel van de waardigheid wordt gewijzigd onder Boussy's opvolger, Emmanuel-Filibert van Lalaing, markies van Renty; in de uitoefening van zijn ambt, van 1586 tot 1590, heet hij nog slechts admiraal van de zee van Vlaanderen (amiral de la mer de Flandre), met verblijfplaats te Gent. In werkelijkheid behoorde de macht uitsluitend aan Farnese. De twee volgende « admiraals en kapiteinsgeneraal van de zee van Vlaanderen » waren nog menschen van bij ons : Karel, graaf van Mansfeld, van 1591 tot 1595, en Charles de Ligne, graaf van Arenberg, gestorven 16 Januari 1616. Vóór dien datum was de specifiek Vlaamsche waardigheid al toevertrouwd

geworden aan een vreemdeling en hadden we hier, in 1602, een Spaansch admiraal voor de Nederlanden, Frederik Spinola, markies van Los Balbases. Het volgend jaar sneuvelde deze in een zeegevecht. Zijn broeder, de bekende Ambrosius Spinola, volgde hem op, als kapitein-generaal van de zeemacht. We ontmoeten hem nog in 1625. De roem van de Burgondisch-Vlaamsche admiraliteit was toen ver geslonken (1). Men denke aan de politieke gebeurtenissen, aan het verlies van de Schelde en het grootste deel van de zee kust, aan de opkomende Admiraliteiten van Holland en Zeeland die toen hun glorieuse loopbaan begonnen, grootendeels dank aan de talrijke elementen die van uit de Zuidelijke provincies hun diensten aan de Noordelijke, afgefallen gewesten hadden aangeboden.

Hoe steekt, tegen de schitterende ontwikkeling van Amsterdam en zijn Admiraliteit in de XVIIe eeuw, het kwijnende Antwerpen af en zijn Admiraliteit van de Schelde ! Van af het midden en op 't einde van de vorige eeuw had zich onze Admiraliteit, in plaats van zich organisch aan te sluiten bij het zeeverkeer langsheen de kust en te Antwerpen, uitsluitend ontwikkeld in het kader van het keizerlijk beheer, centralistisch, zonder veel voeling met Antwerpen. Er werd maar beroep gedaan op de metropool wanneer er geld noodig was om het aanzien van de vernederde zeemacht te herstellen. Zoo zien we aan het huis Affaitadi, in 1572, de 50.000 ponden uitbetalen die het den vorst voorgeschoten had om de schepen uit te rusten en de bemanning te betalen om de rebellen te gaan bevechten toen deze de steden Brielle en Vlissingen bemeesterd hadden (2).

Door zijn bekende Ordonnantie op de Zeemacht van 1570 had de hertog van Alva aan de Admiraliteit het toezicht overgedragen op de in en uitgaande handelsschepen. Op die wijze werd een deel van de bedrijvigheid van de Admiraliteit naar Antwerpen verplaatst, en aanziet men daarom den hertog van Alva als de aanstichter van de Antwerpsche admiraliteit, of van de « Zeemacht op de rivier de

(1) Volledigheidshalve vermelden wij, volgens Goovaerts, de namen van de volgende, meer en meer onbeduidende admiralaals : Don Juan Claros de Gusman, markies van Fuentes (1636-1645) ; Guill. de Bette, markies van Lede (1645-1658) ; de hertog van Aerschot en van Arenberg (1660-1674) ; de graaf van Monterey (1675) ; Karel-Hendrik van Lorreinen, prins van Vaudemond (1675) ; Joachim-Ernest, hertog van Holstein-Ploen (1687-1700) ; de hertog van Havré, onder de Villa-Hermosa (1692).

(2) « Pour estre employée au support de la despense à faire pour l'esquipage des navires et payement des gens de guerre qu'il faisoit lors rassembler pour résister aux invasions des pirates rebelles et ennemys de S. M. es pays et contez de Hollande et Zélande, s'estant lors saiziz des isles de la Briële et Vlissinge. » *FINOT. Inv. Nord, XIII, p. 351.*

Schelde ». Tot dan toe had de Scheldestad zelve voor de goede orde onder de schepen gezorgd, of haar kaameester daarmede belast, bijgestaan door den werfmeester. Verder onderhield de stad, minstens tot in 1582, een eigen wachtschip op de Schelde, onder kapitein Joos Dandelss. Die maatregelen werden ingegeven uit vrees voor de Hollandsche zeemacht die nog steeds hoopte Antwerpen te veroveren. Met de komst van Alexander Farnese, geraakte de Admiraliteit nog meer in handen van de Spaansche legermacht. Toen admiraal de Lalaing overleed, maakte Farnese van de vacatuur gebruik om zijn hervorming in de Admiraliteit door te voeren. In werkelijkheid had de hertog van Parma sedert 1583 de leiding van de Admiraliteit reeds op zich genomen. Eigenaardig genoeg liet hij te Duinkerken den Admiraliteitsraad bestaan die er gesticht was geworden door de opstandige Staten-Generaal in 1579.

De spil van het nieuwe organisme, van de Farnesiaansche Admiraliteit, was Ferdinand de Salinas, superintendent van den Admiraliteitsraad. Op 2 Januari 1585 stelde deze een definitief reglement op, gesteund op de vorige ordonnantiën, met dit onderscheid dat de oprichting voorzien werd van admiraliteitsraden in meerdere havens, o.a. te Antwerpen, met rechtbanken van eersten aanleg. De handelingen van den admiraal zouden van nu af gecontroleerd worden door de hooge Spaansche ambtenaars, zooals in het veldleger, namelijk door een proveedor, een contador, een tenedor en commissarissen.

Onder ingeving waarschijnlijk van de Salinas vaardigde dan de Spaansche koning op 2 Augustus 1590 een edikt op de Admiraliteit uit, gesteund steeds op dit van 1540, waarin de rechten van den admiraal duidelijk beschreven worden. Deze ordonnantie wordt met recht aanzien als de basis voor onze latere zeewetgeving, bijzonder voor het recht op de kaperij.

Nevens den admiraal werden twee commissarissen aangesteld : Ferdinand de Salinas, krijgsauditeur-generaal, en de vice-admiraal Antoon van Burgondië, heer van Wacken. Alle overige ambtenaars bij de vloot werden afgeschaft ; men behield alleen de kapiteins, de stuurlui en de matrozen. Op 20 December 1591 deed Farnese aan zijn commissarissen zijn voorschriften toekomen : voor de eerste maal wordt hierin gesproken van de oprichting van een admiraliteitsraad te Antwerpen. Ziehier de redenen die hij hiervoor opgaf :

Et d'auntant que pour la meillieure et plus seure direction des affaires de la dicte armée (navale), de la police et justice tant civile

que criminelle en icelle à l'assistance de l'amiral, il convient grandement qu'ès villes d'Anvers et Dunkerque, tant qu'il y aura continue station d'ung corps d'armée, il y ait siège et conseil composé de certain nombre de personnes bien qualifié et expert au fait de l'équipage et entretien de armées navales, statuts, coustumes et droitz de l'admiralité, pour, à la semonce du dict admiral, viz-admiral ou fiscal, cognoistre et décider de tous cas tant civilz que criminelz concernans le dict corps d'armée et dependans de la charge du dict admiral et prendre soingneulz regard sur la bonne police et conduite d'icelle, son Altesse ordonne estre choisy à cest effect quelzques personnes en nombre de cinq à sept des qualitez requises, entre lesquelz y ait ung fiscal et quelzques ungz lettréz et graduéz ès droitz et en outre ung greffier, homme d'honneur et bien stilé et versé à la practicque pour tenir fidelle note et registre de tous actes et affaires traictéz et arrestéz au dict conseil (1).

Op 13 Januari 1592 kwamen de twee commissarissen te Antwerpen en benoemden er de overige raadsleden en den griffier, door Farnese trouwens zelf aangeduid. We hebben de lijst van deze eerste ambtenaars onzer Admiraliteit elders medegedeeld (2). In samenwerking met dit personeel, gingen de Salinas en Antoon van Burgondië tot de uitvoering van Farnese's programma over. In een rekwest aan de stedelijke regeering, drukten zij er op dat de Admiraliteitsraad te Antwerpen door den koning gesticht was geworden om de misbruiken op de vloot te bestrijden, om een betere politie en een grootere tucht op zee, om meer zekerheid op de Schelde voor de schepen en voor de inwoners van de stad te verwezenlijken. Zij verzochten over het Huis van Engeland voor hunne bijeenkomsten te mogen beschikken. Daar die vorstelijke residentie echter door Mevrouw de Billy betrokken was, zou de Raad zich tevreden stellen met het kleine Oostershuis op de Oude Koornmarkt.

Alhoewel ondertusschen Karel, graaf van Mansfeld, tot admiraal benoemd was, hielden de Antwerpsche Raad en zijn Commissarissen van hem geen rekening; hij bekleog er zich over bij zijn vader, graaf Pieter Ernst van Mansfeld; deze verkreeg ten slotte dat zijn zoon in zijn ambtsrechten erkend werd. Hetzelfde jaar nog onderteekent hij de paspoorten voor koopwaren, zooals blijkt uit enkele stukken op het Antwerpsch Archief. Op 11 September van het volgend jaar, in vergadering met den algemeenen commissaris

(1) *J. Bolsée*. *Supra*, bl. 154-155.

(2) Bijlage 4 in onze studie *De Admiraliteit van de Schelde*.

de Salinas te Antwerpen, vaardigde hij het reglement van den Antwerpschen Admiraliteitsraad uit.

In hoofdzaak bevatte dit edikt dat we als Bijlage mededeelen, de bevestiging van de rechten van den admiraal. Het begint met te verklaren dat de Admiraliteitsraden door hem worden aangesteld en handelen in zijn naam. Bij afwezigheid treedt in zijn plaats de Algemeene Commissaris, de vice-admiraal of luitenant-admiraal op. De Raad bemoeit zich met alle zaken van bestuurlijken en rechterlijken aard.

Aan die bevoegdheden, welke wel aandruischten tegen die van den kaameester en andere lokale ambtenaars, werd spoedig een onverwacht einde gesteld. In 1596 ging inderdaad de door Ferdinand de Salinas voorgestelde hervorming door, waarbij de Admiraliteitsraden van Antwerpen en Duinkerken eenvoudig werden afgeschafft. Eén enkele groote Raad werd op 4 November 1596 ingesteld, gehecht aan den persoon van den vorst of gouverneur-generaal, aartshertog Albert. Deze nieuwe Raad zetelde te Brussel, alle werkdagen, en verkreeg al de bevoegdheden van den admiraal, die er enkel voorzitter van werd.

De werking van dezen Admiraliteitsraad is genoegzaam bekend. Karel de Ligne, graaf-prins van Arenberg, werd tot admiraal en voorzitter aangesteld, toch niet vóór 25 October 1599. Drie jaar vroeger waren tot raadsheeren benoemd, de vice-admiraal Antoon van Burgondië, Ferdinand de Salinas, de Antwerpsche oud-burgemeester Karel Malineus als fiscaal, Martin dela Faille, heer van Nevele, Peter van Opmeer en Jan Guerra de la Vega; als secretaris: Frans de Groot; als algemeen commissaris, met verplicht verblijf aan de kust en die de vloot *de visu* moest controleeren: Jan Baptista de Tassis.

Antwerpen bleef een zetel van de Admiraliteit, zooals Duinkerken, door besluit van den Raad op zijn eerste bijeenkomst, 9 Januari 1597. Kort daarna, op 24 Maart, verscheen de benoeming van Jacob Maes, schout van Maastricht, tot luitenant-admiraal van de Schelde. Zijn bevoegdheden waren vooral van juridischen aard. De Antwerpsche Admiraliteitszetel was niet meer dan een rechtbank in eersten aanleg, voor alle zaken betreffende de oorlogsvloot, zonder beroep voor zaken wier belang de 50 gulden niet te boven ging. Voornamelijk rolden de geschillen waarin ze uitspraak moest doen over het verkeer te water met Holland; heel het gebied tot aan de Maas behoorde tot de juridictie van den Antwerpschen raad. Hij

kwam alle dagen bijeen ; kaapvaart en belangrijke zaken leidde hij bij den Raad te Brussel in ; maandelijks zond hij verslagen van alle gedane uitgaven, inventorieering van schepen, munitie, materiaal en levensmiddelen. Nevens den vice-admiraal Maes, zetelden als bijzitters, Joachim Axonius en Lucas Opmeer, doctors in de rechten, met Joachim Butkens, en als griffier Reinier Floris Goudanus. Persoonlijk mochten geen van hen aan privaatrederij doen noch van gekaperde schepen in 't groot koopen.

Meer bepaaldelijk ter verdediging en bewaking van de Schelde verleenden de aartshertogen op 10 Februari 1604. patentbrieven aan kapitein Govaert Antonissen op verzoek van den Admiraliteitsraad. Schromelijke feiten, gelijk dit van de Zwarte Gallei, wilde men te allen koste voor de toekomst verhinderen. Men kent het stoutmoedig waagstuk van dit schip, de « Swarte Galeye » van Dordrecht, dat er in 't jaar 1600 in geslaagd was, vóór Antwerpen het admiraalschip met zeven andere gemonteerde schepen weg te halen.

De Antwerpsche admiraliteit behield de nieuwe richting tot aan het Twaalfjarig Bestand. Zij telde een heele staf van officieren en beambten, verdeeld in drie compagnies, onder de bevelen van luitenant-admiraal Hendrik Rol, maarschalk van Abscouwe of Abscoude. (1) In zijn eigen compagnie waren acht kapiteins, waaronder Govaert Antonissen, met 75 man ; dan kwam de compagnie van kapitein Janssens, met 39 man ; die van Herman Rol met 39 man, benevens de proost en zijn volk, de officialen of ambtenaars, en de meestertimmerlieden en kalfateraars. Ook deze interessante lijst van het personeel van den 28ⁿ Januari 1609, het oogenblik waarschijnlijk van zijn grootste ontwikkeling, vlak vóór de ineenstorting van de instelling, hebben wij elders gegeven (2). Want nauwelijks was het Twaalfjarig Bestand ondertekend, op 9 April 1609, of de aartshertogen herleidden de Admiraliteit tot een minimum. De nog bestaande zeevloot werd uit Duinkerken naar Spanje gestuurd, de overige kapiteins en al het zeevolk werd afgedankt ; het te Antwerpen blijvende oorlogsschip kwam onder toezicht van den Raad van Finantiën om behulpzaam te zijn bij het innen van de rechten op de

(1) Hendrik Rol was tot in 1597 kapitein geweest van een schip der oorlogsvloot ; hij werd toen commissaris voor de levensmiddelen en den bouw van de sloepen te Antwerpen, tegelijk auditeur voor de vloot te Antwerpen. In 1599 werd hij superintendent en bevelhebber van de zeemacht op den Rijn, tot in 1602. Op 5 Augustus 1605 wordt hij kapitein geheeten, op 5 September daarop, luitenant-admiraal van 't scheepsvolk te Antwerpen. Om zijn uitnemende diensten werd hij in 1607 in den adelstand verheven.

(2) Bijlage 8 in onze *Admiraliteit van de Schelde*.

schepen. De Admiraliteitszetels te Duinkerken en te Antwerpen werden afgeschaft, en kregen het bevel hun archieven aan het Brabantsch Rekenhof af te staan. De Raad van Brussel zelf was veroordeeld ; maar om de loopende zaken af te doen werd oud-burgemeester Malineus in 1611 tot raadsheer-superintendent van de Admiraliteit benoemd. Niettemin wordt de graaf-prins van Arenberg nog admiraal-generaal geheeten in een acte van 19 Juli 1611.

Uit een rekening van de gecomiteerden van den Antwerpschen bieraccyns uit de jaren 1611-12, blijkt dat het bootsvolk van luitenant-admiraal Rol nog vier compagnieën telde, ieder van 50 man, die 25 tonnen bier per maand vrij kregen, buiten de 50 tonnen 's jaars voor het schip van Oorloge « d'welck gecontinueert heeft totten jaere 1621 als wanneer daer noch meer andere compaignien gemaect syn. » In 1615 lag luitenant-admiraal Rol te Antwerpen met niet meer dan 100 man bootsvolk, onder wie kapiteins Foppe Janssens, Michiel Cornelissen, Govaert Antonissen, Adriaan Pieter Hengst.

Na afloop van het Twaalfjarig Bestand, toen de vijandelikheden op zee herbegonnen, beschikte onze regeering over hoegenaamd geen schepen. IJlings werd de aanleg van een oorlogsvloot bevolen ; de schepen die in 1624 gereed kwamen, werden echter naar Spanje gezonden ter versterking van de hoofdmada. Toen deed het Vlaamsche stadje St. Winoxbergen het koene voorstel op eigen kosten twaalf schepen uit te rusten voor de Infante, op voorwaarde den Admiraliteitsraad van Vlaanderen binnen zijn muren te krijgen. De aartshertogin Isabella stemde toe, en verkreeg van den koning op 5 Januari 1624 een reglement voor den nieuwen admiraliteitsraad te St. Winoxbergen. Men weet hoe de kaapvaart stelselmatig uit de Zuid-Vlaamsche havenstad werd ingericht onder de leiding van beruchte hoofden en vrijbuiters. St. Winoxbergen kon echter zijn verplichtingen niet nakomen ; de Infante verplaatste daarom den Admiraliteitsraad naar Duinkerken. Ten gevolge van moeilijkheden met de onderscheiden juridicties, werd opnieuw overgegaan tot de stichting van een Hoogerem Admiraliteitsraad, gehecht aan den persoon van den vorst te Brussel, op 1 Januari 1627. Dit hof was vóór alles een tribunaal voor gekapende goederen, zonder burgerlijke noch militaire bevoegdheid over de vloot. De admiraal maakte er zelfs geen deel van uit.

De admiraliteitszetel van Duinkerken ging weldra verloren, een eerste maal tengevolge der Fransche bezetting van de stad in

1642-52, toen de zetel naar Brugge verplaatst werd, daarna naar Oostende ; een tweede maal in Juli 1658, na het definitief verlies van onze grootste toenmalige zeehaven, Duinkerken. Dit was de genadeslag voor de Vlaamsche Admiraliteit. Wel sleepte ze haar bestaan voort tot 1694, toen ze afgeschaft werd door koning Karel II en haar bevoegdheden overgingen naar den Raad van Vlaanderen. Sedertdien is er nog enkel spraak van een Admiraliteitszetel te Oostende, met zeer beperkt personeel : een rechter en een griffier ; een tijdelijke zetel werd te Nieuwpoort opgericht door Maximilaan-Emanuel van Beieren en bestond tot 1716.

De Antwerpsche Admiraliteit, zoogezegd afgeschaft in 1609, bleef nochtans, onder den naam van « Admiraliteit van de Rivier de Schelde », een belang behouden dat zelfs aan onze lokale historici is ontsnapt. In plaats van in aanzien te verminderen na het Twaalfjarig Bestand, zien we de instelling een zekere uitbreiding nemen. Uit een schrijven van de Infante aan vice-admiraal Jacob Janssens Boey, van 12 November 1630, blijkt namelijk dat de kapiteins, officieren en het bootsvolk van de Admiraliteit te Antwerpen een corps van 600 man uitmaken.

Als tegenhanger, en als vergoeding voor den in 1624 feitelijk afgeschaften Admiraliteitszetel, aanzagen velen te Antwerpen de in het volgend jaar opgerichte « Admiraliteit op 't stuk van den koophandel op Sevilie ». Het woord Admiraliteit is hier eenvoudig gebruikt voor « Compagnie », handelonderneming, zooals de tekst van de ordonnantie van 20 Augustus 1625 het duidelijk zegt. Deze handels-admiraliteit zou trachten te werken met de Almirantazgo of Vlaamsche admiraliteit van onze kooplieden die in Spanje gevestigd waren ; deze was door Filips IV het jaar te voren erkend geworden ; haar doel was niet zoozeer de handel op Amerika en de Spaansche kolonien, alswel de Hollandsche Oost- en West-Indische compagnieën afbreuk aan te doen. De Almirantazgo van Sevilla bezat succursalen te Antwerpen, te Brugge en te Rijsel. Deze Spaansch-Vlaamsche admiraliteit viel na drie jaar bestaans.

De Admiraliteit van de Schelde, zooals we ze kennen sedert het begin van de XVIIe eeuw, had niets gemeens met den Admiraliteitsraad te Brussel ; zij hing af van den hoogen Finantierraad, het Rekenhof. Van de Stad Antwerpen ontvingen de admirals een soort eereloon, dat de 240 gulden niet te boven ging ; officieren, beambten en bootsvolk genoten vrijdom van bieraccyns. Wrijvingen met de

stedelijke overheden bleven niet uit. In den beginnen werden de hooge posten ook weer door werkelijke kapiteins ter zee bekleed ; daarna werd het admiraalschap als een eere post beschouwd en toevertrouwd aan Spaansche edellieden, later aan Antwerpsche kooplieden.

Hier volgt een zeer beknopt overzicht van de op elkaar volgende Scheldekapiteins en admiralen :

Jacques Cuierman, overleden op 22 Februari 1575, en volgens zijn grafscript in de Cathedrale kerk geheeten : Capetaien ende Lieutenant van den Admiral vande schepen van oorloge van den Coninck Philips ; Adriaan Diericxss, vice-admiraal van het eskader van Vlaanderen, tot 24 Maart 1597 ; Jacob Maes, van Maastricht, tot 1603 ; Renier Fransen, plaatsvervanger van Maes ; Hendrik Rol, in 1605.

Hendrik Rol, ridder, dien we sedert 1609 vermeld hebben, zien we op 1 Juli 1621 met den Gouverneur-Generaal Ambrosius Spinola, markies van Fesa, een overeenkomst sluiten voor het onderhoud van een oorlogsschip, de « St. Philippe », speciaal belast met de controol van de in- en uitgaande schepen op de Schelde.

De volgende luitenant-admiraal « op de Riviere deser stadt van Antwerpen » is Jacob Janssen Boy, of Boey, die op 14 Januari 1626 het contract van 1621 hernieuwt. In het vooruitzicht van nieuwe conflicten met Hollandsche schepen, had hij zijn kleine vloot uitgebreid en bemand met 600 koppen. Naar Spaansche gewoonte werd het bootsvolk slecht betaald, leefde in armoede ; nadat het in veertig maanden geen loon getrokken had, kwam er verzet en oproer, waarvoor de Infante, in 1630, admiraal Boey vermaande. Deze trachte zijn bootsgezellen te verschoonen ; hij sprak van hun ellendig bestaan, alhoewel zij « in alle occurentien soe te waeter als int velt continuelycken in Syne Ma^{ts} dienst geemployeert worden die de Stadt Antwerpen bij daege ende nachts opde Riviere voor de selve tegens het geweld van den vijant moeten bewaeren ende beschermen, soe met brandwachten als de Schepen van Oorloge ende andersints ». De admiraal herhaalde dat zijn volk niet afhing van de Antwerpsche juridictiekamer.

De stad, zooals hooger gezegd, schonk enkel een soort honorarium « tot onderhoud van de goede correspondentie tusschen de admiraals en de stad. » Dank aan een betaallijst van die vergoedingen, kennen we de namen van de Scheldeadmiraals van de XVIIe

eeuw (1). Zoo vernemen we dat, na Jacob Janssen Boey, in 1634 D. Fremin de Lodoza hem als admiraal opvolgde. We weten ook dat kapitein Govaert, op 23 November 1633, met den kapitein-generaal der zeemacht Don Francisco de Moncada, markies van Altena, de overeenkomst nopens het schip St. Philippe vernieuwde. In 1639 komt kapitein-commandant Gabriel de Pestrana aan de beurt tot in 't jaar 1652. Eindelijk ontmoeten we, in 1650, nog eens een Vlaamsche naam, die van den gekenden Nicolaas van Varick, markgraaf van Antwerpen, admiraal in 1650 (2). In 1654 komt de gekendste van allen : admiraal D. Antonio de Acuna y Andrade, Spaansch edelman wiens zerksteen in het klooster der ongeschoende Carmelieten, onder zijn mooi wapen de trotsche titel vermeldt : Admirante de la Ribera de Amberes.

Het jaar van zijn aanstelling kwam hij reeds in wrijving met den ontvanger van den grooten Brabantschen watertol, Frans Pynappel, raad en rentmeester van 's konings domeinen in 't kwartier van Antwerpen. Samen met die van het Schippersambacht, had de Admiraliteit Hollandsche schepen onderzocht en o.a. het schip van een Willem Michielsen aangehouden. De al te groote ijver van D. Antonio lokte protest uit van wege het Antwerpsch magistraat ; op 15 Juli 1665 vroeg de stad haar de orders te toonen die hem toelieten de schepen die uit Holland kwamen op te houden. De admiraal antwoordde aan de afgevaardigden, raadspensionaris Martens en stadssecretaris Andries van Valckenisse, dat hij geen bevelen te toonen had, dat hij met Zijn Excellentie daarvoor geadviseerd had en diens besluit afwachte — dat het magistraat zich eveneens tot Zijne Excellentie kon wenden. (3)

De stad ontnam hem uit wrevel de 15 tonnen bier die zijn voorgangers steeds ontvangen hadden. De overheden kregen echter van den luitenant-gouverneur-generaal D. Francisco de Moura et Contereal bevel dit verzuim te herstellen, te meer daar het bootsvolk in getal merkelyk was gestegen door de compagnie van het nieuw koninklijk fregat en de onlangs bijgekomen kanonniers, die ook van de Admiraliteit afhingen. Dit koninklijk fregat hield de wacht bij het Fort St. Philippe ; tot in 't begin van de volgende eeuw was

(1) Zie Bijlage 9 van onze studie *De Admiraliteit van de Schelde*.

(2) In werkelijken dienst eerst na het overlijden van Pestrana. Wordt officieel geheeten : vice-admiraal de la mer sur la rivière d'Anvers.

(3) Ook met de Spaansche overheden was hij in onmin : in 1659 werd hij zelf, om niet gehoorzaamd te hebben, als admiraal tijdelijk vervangen door den ruitery-kapitein Don Jacques Ortentio Lopez. Deze werd later (in 1663), gouverneur van het fort Ste Marie, op de Schelde.

daar als kapitein, Pieter Muysenwinckel, met als luitenants Antoon Bobart, en in 1709, Frans Breuckel.

Ook het beambtenpersoneel had de Admiraal vergroot. In 1657 bestond dit uit den admiraliteitsauditeur Julio Cassaury, licenciaat in de rechten ; den greffier Frans Van Essen ; den inspecteur of « tenidor de los bastimentos » Antonio Borsiga ; den proost Adriaan Lassenhoven ; een politiehoofd (alguasil) Lenaert Willaert ; den kapitein van het oorlogsschip Pieter Lambrechts, en den trompetter Andries van Loven. In 1675 kwamen daar nog bij een hoofdchirurgijn Deodatus Schokkaert, de schrijver van den kapitein Antoon Lowies : Jan Baptista Rol.

De admiraal beschikte klaarblijkelijk opnieuw over meerdere schepen. Een van zijn booten moest, op bevel uit Brussel van 17 October 1671, aan of vóór de Werf komen liggen, ten einde de beweging van de schepen en het algemeen verkeer te vergemakkelijken. Zijn verhouding tot de stadsoverheden schijnt er niet gunstiger op geworden te zijn. In 1680 weigerden dezen den admiraal zijn 300 pattacons eereloon te schenken, waarop klacht werd neergelegd bij den gouverneur-generaal. De stad Antwerpen liet tot haar verdediging uitschijnen dat zij niet verplicht was den admiraal een belooning te geven, te meer daar hij door den mateloozen verkoop van accijnsvrij bier, de stedelijke finantiën ernstige schade berokkende ; de geldelijke noodtoestand van de stad noopte haar alle vergoedingen af te schaffen.

Don Antonio de Acuna y Andrada stierf op 25 Mei 1682. Zijn opvolger was sedert 1680 zijn helper Don Francisco de Silva geweest, als belooning voor de 20.000 kronen die deze de regeering had voorgeschoten. Daarop kwam Don Estevan Andreas. Ook in diens betrekkingen met de stad moest de hoogere overheid ingrijpen. Zoo werd in 1683 het Antwerpsch magistrat gedwongen de huur van de admiraliteitsmagazijnen te betalen, verplichting waaraan het zich had onttrokken. Daarentegen werd de stad ontlast van een schadepost : door acte van 11 November 1686 zou de admiraliteitskelder nog enkel honderd accijnsvrije tonnen bier krijgen, in plaats van 300.

De geschiedenis van de Scheldeadmiraliteit in de 18^e eeuw staat in nauw verband met die van de aanzienlijke familie de Proli. Het ambt werd meer en meer aanzien als een waardigheid, waarmede ook niet-militairen bekleed werden. Vóór de Proli's was Jan

Vincent del Campo, van de burgemeestersfamilie van dien naam, door patentbrief van 9 Augustus 1714, admiraal van de Schelde benoemd, terwijl tot in 1732, Jan G. Michiels, kapitein van het fregat bij het fort St. Philippe bleef. Als admiraliteitsauditeur, trachtte N. Bollaert op 7 Maart 1729 een vrije kelder voor de matrozen van de schepen te bekomen, vraag die door de Gouvernante Marie-Elisabeth werd afgewezen. De bedrijvigheid van onze Generale Indische Compagnie viel heelemaal buiten het kader van de Admiraliteit.

Pietro Proli, de gekende Italiaansch-Antwerpsche bankier die de regeering finantieel in moeilijke omstandigheden gesteund had, verkreeg op 30 Januari de titel van « admiraal van de navigale macht op de Schelde », voor zijn oudsten zoon Jean-Jacques Pierre Proli. Op 2 Maart 1732 vroeg de vader dezelfde gunst voor zijn tweeden zoon, Balthazar, toen tien jaar oud. Eindelijk kreeg, door patentbrief van 22 December 1739, de jongste zoon, Karel de Proli, de waardigheid van Scheldeadmiraal. Hij was 17 jaar oud. Gedurende zijn minderjarigheid zou Jan Karel de la Bistrate, van de gekende patriciersfamilie, het ambt waarnemen, op verzoek van de Gouvernante Marie-Elisabeth.

In onze studie over Karel de Proli (1) hebben we getoond dat het dezen ten minste ernst was met zijn eerepost. Gedurende zijn admiraalschap werd hem van zekeren Jacob Hegnes het voorstel gedaan om op de Nicobar-eilanden, gunstig gelegen in de golf van Bengalen tusschen Vóór- en Achter-Indië, een kolonie en een haven aan te leggen. Wij weten niet wat er van geworden is. Het heeft ook niet van de Proli afgehangen dat de Schelde weer vrij verklaard werd, desnoods met geweld. Zeer kategoriek zijn de orders door hem in 1784, aan kapitein van Pittenhoven, bevelhebber van de « Verwachting » gegeven, om van uit de zee naar Antwerpen te zeilen, met streng verbod zich aan de Hollandsche controol te onderwerpen.

Het jaar daarop bracht den ondergang van Karel de Proli. Zijn ontslag als admiraal werd zonder meer aangenomen; alleen verzocht hij in zijn plaats zijn oudsten zoon, Charles-Corn. P. Fr. Jos. de Proli aan te stellen. Er werd op de vraag niet ingegaan; voorloopig werd Karel de Proli vervangen door advocaat Gillis Karel De Pauw, secretaris van de Admiraliteit. Deze zond op 20 Mei 1785 een verslag in over den bedenkelijken toestand van het

(1) *Antwerpsche Archievenblad*, 1932, bl. 3-64.

overgebleven bootsvolk ; op het einde van dit jaar werden de schepen onttakeld.

Volgens een schrijven van 13 November 1786, bezat de Admiraliteit van de Schelde, « vermits Brabant geen vloot meer heeft », geen enkele autoriteit noch politie op de Schelde meer. Het scheepsvolk werd voor alle zaken naar het Antwerpsch magistrat verwezen. De admiraal bemoeide zich zelfs niet meer met de aanlegplaatsen voor de handelsschepen ; zijn matrozen, in geval van dienstvergreep, moesten onderhoord worden door de tolofficiëren van het fort St. Philippe ; erge zaken kwamen voor den Finantieraad te Brussel.

Wat gewerd er van de archieven van de Scheldeadmiraliteit ? Volgens een verslag van 26 Juni 1788 aan den keizer gericht, waren ze niet meer dan twee kubiek voet in omvang, en bevatten in hoofdzak ministerieele brieven nopens het geschil met Holland, van graaf de Belgiojoso met De Pauw, die weigerde de papieren van de admiraliteit af te staan dan op formeel bevel. Er werd dan voorgesteld de aanwezige archieven aan de tolofficiëren van Antwerpen over te geven. Zijn dit de stukken die we in één bundel op het stedelijk archief hebben weergevonden en waarvan de voornaamste hier besproken werden ?

De herinnering aan de Admiraliteit van de Schelde bleef bij de Antwerpsche bevolking nog lang zeer levendig. Na de komst van de Franschen, vroeg op 7 Mei 1793, Pieter Vereyken, deken van de Antwerpsche schippers, de waardigheid van Scheldeadmiraal aan, opengekomen, zegt hij, door het ontslag van Karel de Proli in 1785. In een verslag naar aanleiding van dit verzoek, wordt verklaard dat het ambt van admiraal geen doel meer heeft, want dit veronderstelt het bestaan van een zeemacht. Deze is sedert honderd jaar ingekrompen tot één wachtschip, afhankelijk van den toldienst, om het smokkelen op den stroom naar de Hollandsche grens toe, te verhinderen ; dit schip heeft een kapitein of luitenant die men nu kwartiermeester heet en de betrekking van admiraal vervult met een wedde van 1000 gul. 's jaars, af te houden op den tol ; verder geniet hij voordeelen en ontlastingen, maar hij bezit geen politiegezag noch eenige rechtspraak. In het antwoord aan Pieter Verreycken werd gezegd dat er geen reden bestaat om de plaats open te stellen, vermits het wachtschip vóór Lillo onder 't onmiddellijk bevel staat van de hoofdofficiëren (van den tol en dus van den Finantieraad) ;

de kwartiermeester en het bootsvolk behooren tot de bootmeesters en het overig tolpersoneel dat belast is de schepen bij het fort te doen aanleggen en 's nachts de sluikvaart te beletten.

Dit was het roemloos einde van de Scheldeadmiraliteit. Het viel niet op bij de bevolking. In alle bedrijven heerschte nagenoeg dezelfde onverschilligheid. Handel en nijverheid waren gevallen; het gras groeide in de straten, huizen en bruggen waren bouwvallig en men liet ze instorten. Van het cultuurcentrum, van het stralend middelpunt dat Antwerpen in de XVIe eeuw geweest was, geen spoor meer. Zelfs de herinnering aan de vergane grootheid op scheepvaartgebied scheen verloren. Tragischer verval bij volkeren aan de Europeesche oevers van den Atlantischen oceaan is wel nooit voorgekomen.

De werking van de Akademie van de Marine verdient alleen reeds om die reden allen lof: ze tracht ons grootsch verleden opnieuw te doen kennen, en bij de jeugd vooral het bewustzijn op te wekken van hetgeen ons land vroeger gepresteerd heeft op 't gebied van de zeevaart.

BIJLAGEN

Nr. 1. — ORDONNANTIE VAN KEIZER KAREL V OP DE ADMIRALITEIT VAN 1540.

(*Placcaetboek* 1538-45, litt. B, fol. 120)

Ordonnance sur le fait de l'admirauté.

Charles etc. A tous ceulx qui ces présentes verront; Salut. Comme soubz ombre de fréquenter la mer et faire négociations et soy pourveoir contre les pirates de mer plusieurs s'avancent journallement de esquiper et armer navires desquelles ilz adommaigent aussi bien noz subjectz alliez et bien veullans que autres hantans et frequentans noz payz et seigneuries de par deça, oultre ce que plusieurs abuz, excès, délictz, crimes et maléfices énormes se commettent par ceulx qui hantent at fréquentent ladicte mer sansque diceulx aucune pugnition ou correction en soit faite, non seulement à la foulle et contempnement de Notre Haulteur et Seigneurie, mais aussi au grant préjudice, détriment et dommaige de lentreccours de marchandise, sur laquelle nos dits pays de par deça s'entretiennent et sont principalement fondez, à quoy est très nécessaire pourveoir; scavoir faisons qeu nous ces choses considérées meismement pour conservation de noz droiz, haulteur, pééminence et seigneurie avons à la delibération de nostre très chiere et très amée sœur la Royne douaignère de Hongrye, de Bohême etc., de nostre part régente et gouvernante en nos dicts pays de par deça et par ladvis des gens de nostre conseil et de noz finances et dautres nobles capitaines et plusieurs notables personnaiges eulx congnoissans en telles matières, fait, ordonné,

statué et déclaré, faisons, ordonnons, statuons et déclarons par la teneur de cestes les ordonnances, édictz et articles qui sensuyvent.

Premiers que quiconques sera nostre admiral de la mer ores ou pour le temps advenir il a cause de son office est et sera nostre lieutenant général et souverain officier en mer et ès grèves dicelle soubz le grant flot de mars et en nostre nom aura seul et pour le tout la congnoissance, jurisdiction et détermination de tous caz, delictz, crimes, excès et maléfices qui se commentront sur navires de guerre ou à l'occasion de la guerre en mer ou ès grèves dicelle, desquelz il sera faicte par luy ou ses lieutenans pugnition et corrections condignes a l'exemple de tous autres.

Que nul ne pourra mettre ses navires de guerre en mer ès mettes de nostre obéyssance sans nostre congîé et licence et soy présenter au dict admiral ou son lieutenant qui s'informerá ou fera informer si la dicte navire est bien actaincte, esquipée et accoutrée de toutes choses nécessaires à la guerre et ce qui defaultra à la dicte navire le y mettra ou fera mettre à pris raisonnable.

Semblablement scaura et regardera qui sera le chief de la dicte navire afin que soubz ombre de la guerre les marchans de noz pays, terres et seigneuries et de noz bien veullans et alliez ne soient pilliez, dérobez et adommaigiez, et sil treuve les dictes navires estre souffissamment habillées et armées et que en icelles soyent chiefz et commis resséans et résidens en noz pays ou y ayans aucuns biens fera jurer le chief ou maistre de la navire et quartier maistre de non piller ou rober noz subjectz, ceulx de noz bienveullans et alliez ny ceulx qui auront de nous saulfconduit et seureté et qui se conduiront bien et deument en faisant la guerre seulement à noz ennemyz et quilz responderont de tous leurs gens estans en leur bort pour le voyage et promettront que si aucuns deulx mesfont sur la mer que a leur armement à terre, ilz les delivreront audict admiral pour en fere la pugnition et correction, selon l'exigence des cas, et ordonnera nostre dict admiral aux compaignons de guerre de obeyr au dict maistre et quartier maistres sur paine destre griefvement pugniz et corrigez à leur retour de la mer.

Item quant aucune armée ou entreprise de guerre se fera sur la dicte mer par gens qui sont ou seront à noz gaiges, ledict admiral fera semblablement jurer les chiefs de chacune navire et fera les dicts maistre et quartier maistres semblablement comme dessus respondre de tous dommaiges que pourroyent faire leurs dicts gens.

Item de toutes prises que doresenavant se feront sur la mer par quelconques gens que cestoit tenant nostre parti ou soubz ombre et couleur de noz guerres les prisonniers, biens et marchandises seront amenez à terre devers nostre dict admiral ou son lieutenant lequel premierement et avant tout œuvre les interroguera et examinera pour scavoir dont ilz seront et a qui appartiendront les biens saucuns en ont trouvé esdicts navires pour faire restituer ceulx qui sans cause auroyent esté prins ou adommaigiez se le cas estoit trouvé tel, à paine que ceulx qui de faire ce que dit est seront deffaillans encoureront l'amende de cinquante Karolus pour la premiere foiz, cent Karolus pour la seconde foiz et pour la 111e foiz à paine de ban ou autre pugnition arbitraire ; laquelle amende voulons estre applicqué au prouffit de nostre dict admiral et saucunes navires se prevoyent cy-après par nos dicts subjectz et gens de guerre et que en icelles lon ne trovast aucuns maronniers par ce que en eulx sauvant en leurs petitz bateaulx ou autrement ilz auroyent habandonné lesdicts navires, ledict admiral ou son lieutenant se

informera bien et deurement de la dicte prinse et à ceste fin interroguera les preneurs chacun deulx à part de la manière de la prinse du pays ou elle aura esté faite verra ou fera veoir les marchandises par gens congnoissans en ce, et sil treuve par apparence ou par présumption véhémence quelles soient à noz ennemyz ; en ce cas elles seront délivrées aux premiers par inventoire et prenant par escript leur nom et surnom pour au cas que cy après aucunes poursuytes se fissent à cause des dictz navires et marchandises avoir recours sur les dictz preneurs, et sil apparissoit par aucuns moyens ou présumption comme dit est que les dictz navires et marchandises appartenissent à aucuns de noz subjectz ou de noz alliez, en ce caz seront lesdictz navires et marchandises mises par nostre dict admiral en bonne et seure garde aux despens de la chose ou des dictz preneurs si le caz le requiert jusques à certain et compétent temps que l'on pourra faire dilligence de scavoir la vérité pour lors la vérité sceue appointier de la dicte chose prinse ainsi quil appartiendra par raison.

Item ledict admiral deffendra à tous ceulx qui auront congié de faire la guerre par mer que quant ilz trouveront quelque navire que ilz ne effondrent aucuns coffres, papiers ne deslyent fardiaux, bales ou autres choses ou seroient les marchandises ains que toutes les marchandises quilz trouveront es navires par eulx prinse, ilz amaynent à terre à la cognoissance du dict admiral ou de son lieutenant et ce sur paine d'en estre pugniz comme de larcin.

Item et si les dictz preneurs empeschent aucunes navires marchans ou marchandises sans cause raisonnable, en ce caz nostre dict admiral fera deurement restituer tous les dommaiges et intérestz que auront à cause de la dicte prinse les dictz marchans sans les permettre à cause de la dicte prinse comme ilz ont accoustumé ranchonner ou exercionner en manière quelconque.

Item que toutes prinse qui se feront sur la mer par noz gens de guerre nostre dict admiral pour luy ayder a supporter les fraiz, missions et despens quil luy conviendra faire pour la conduite de son office aura comme de tout temps est accoustumé droit du dixiesme sans ce que aucun quel quil soit y puist aucune chose prendre.

Item que nostre dict admiral seul donnera doresenavant lettres de seureté et passaige aux prisonniers de guerre prins en mer ou es grèves dicelle ou deffendant au dict admiral de donner ou ottroyer aucunes lettres de saulfconduit, de passaige, de seureté ou de congié à noz ennemyz ou autres pour aler fréquenter ou hanter par mer avec noz ennemys marchandement ou autrement et lesquelles lettres doresenavant se despescheront par nous et soubz nostre contreseau comme l'on a accoustumé etc., pourveu que ceulx qui auront obtenu nos dictes lettres de saulfconduit, de passaige, de seureté ou de congié avant de user dicelles par mer seront tenez les présenter à nostre dict admiral ou son lieutenant et prendre son attache par laquelle ilz seront tenez payer selon la charge des dictz navires et bateaulx assurer pour chacun tonneau dicelle charge VIII sc. sans en ce comprendre ou compter le ballast pour lequel on ne sera tenu riens payer si comme d'une navire de deux cens tonneaulx si icelle est chargée de 50 tonneaux et si icelle est chargée de cent tonneaulx ou de plus ou moins à l'advenant sans compter comme est le ballast.

Item ordonnons que toutes navires de nostre obéyssance qui hautent et frèquentent la mer à cui quelles soyent ou quelconque bannières quelles portent seront tenues de porter avec icelles noz bannieres, pennons d'estandars avecq

celles de nostre admiral sur paine d'encourir l'amende de XXV Karolus pour la première foiz, de cinquante Karolus pour la seconde foiz et pour la IIIe foiz à paine de ban ou autre pugnicion arbitraire au prouffit de nostre dict admiral.

Item et affin que les affaires de la dicte admiralité soyent tant mieulx plus riglement et ordonneement conduiz, régiz et gouvernez et que les parties ayans a besongnyer puissent avoir meilleur et plus briefve expédition de justice, nous ordonnons que nostre dict admiral pourra creer ung lieutenant et autres officiers de justice en tel lieu que bon luy semblera, lesquels lieutenants et gens de conseil exerceront et administreront raison et justice a ung chacun selon le leste de notre chancellerye et grant conseil.

Item et pour ce que souventes foiz pourra advenir des cas es autres lieux ou le lieutenant dudict admiral ne residera ledict admiral pourra commettre en chacun port de mer de nostre obeyssance et par tous pays, terres et seigneuries, lieux tenants et officiers pour exercer son office et faire raison et justice à ung chacun et de toutes les amendes qui seront jugées tant par ledict admiral et son lieutenant général que par les dicts lieutenants et autres officiers particuliers; la moitié des dicts amendes sera et appartiendra à nous et à nostre prouffit dont nostre dict admiral nous en tiendra ou fera tenir compte, et l'autre moitié à son prouffit.

Item ledict admiral toutes les foiz que bon luy semblera et que ledict cas s'offrira, pourra mettre ses prisonniers pour les garder en noz villes, forteresses et fors prouchains de la mer, en payant les despens de ses prisonniers, pourveu toutesfoiz quil sera tenu d'en demander congïé aux capitaines des plaices avant quil y mette aucuns prisonniers et après ledict congïé demandé ne refuseront point de ce faire et en ce ne luy donneront aucun empeschement ains toutes assistance et adresche.

Item toutes et quantes foiz que en temps de guerre conviendra fere guete es costes de la mer et tenir les foyers, ledict admiral fera visiter les dicts foyers et savoir quel guet et garde lon fera sur ledict coste et sil treuve en ce aucune faulte à laquelle les bourgemestres et eschevins des villes ausquelz appartient la cognoissance des dicts guetz et foyers ny mettent provision; en ce cas en leur deffault et négligence ledict admiral contraindra de faire les dicts guetz et fera ou fera faire les pugnicions selon l'exigence des cas.

Item si aucune armée de mer se mect sus par nous comme dict est et à nostre charge, au dict admiral appartiendra la charge, ordonnance et congnoissance d'icelle tant pour habilemens comme pour artilleries, gaiges et victuailles en sera chief et capitaine et comme tel portera la lanterne et seront les cryes fais de par nous et de par luy comme nostre lieutenant.

Item de toutes les prises qui se feront doresnavant par la dicte mer par nos dicts gens de guerre les vendues bultins et departemens en seront fait devant nostre dict admiral ou son lieutenant qui sera tenu d'en retenir devers luy registre diceulx butins pour en fere compte se mestier est et avoir cy après secours sur ceulx qui auront euz les dicts butins selon trouvoit par apres quilz eussent esté mal prins.

Item pour ce que nostre admiral pourroit commettre cy après pour ses officiers et lieux tenants, gens de petit estat et de légère condicion qui pour complaïre aux preneurs pour corruption de don ou par convoitise de faire le dixiesme du dict admiral plus grant déclaireyent les choses estre de bonne prise qui ne se seroyent point et en ce cas ne sauroyent les adommaigés, recouvrer le leur

qui tourneroit à leur grant dommage et inconuenient ; pour à ce obvier nous voulons et ordonnons que nostre dict admiral ne commette pour ses lieutenans fors gens notables de bonne vie, saiges et bien renommez qui jureront solempnellement quilz feront leurs jugemens sans faueur ou corruption aucune.

Item se aucun veult maintenir estre grevé par la sentence de nostre dict admiral ou ses lieutenans généraux ou particuliers tel pourra appeller par devant nous ou par ceulx de nostre dict général conseil à Malines à péril de l'amende de fol appel accoustumé.

Item se contentera doresenavant nostre dict admiral de son dixiesme de gaing et des autres droiz dessus déclairez sans ce que soubz ombre de son dict office il preigne autres droy à la foulle de noz subjectz.

Item se les navires que aucuns particuliers, bourgeois, marchans et autres de noz pays, terres et seigneuries avoyent mis suz à leurs propres despens faisoient aucunes prises de victuailles, pouldres, canons, pavois ou autre artillerye, nous n'entendons point que nostre dict admiral les doye avoir à son prouffit ançois aura seulement son dixiesme ou la valeur dicelluy, mais sil y avoit aucune chose en la dicte prinse qui luy fut nécessaire pour nostre guerre ou pour le furnissement de ses navires prendre le pourra, en le payant raisonnablement son dixiesme rabat.

Item sil advenoit aucuns cases armées ou entreprinces le ou nostre dict admiral ou son dict lieutenant seroyent en personne et il venst à leur congnoissance nostre dict admiral ou son lieutenant en feront faire justice, sans délayer ne attendre leur retour sainsi est que le cas le requiert.

Item et de toutes autres choses qui pourroyent survenir et dont cy dessus n'est faite déclaration ou specificacion, nous voulons et ordonnons que nostre dict admiral et ses lieutenans se reglent et conduisent selon les coustumes et usaiges des lieux ou les cas adviendront ; et que es cas que ne se pourroyent décider par coustume ilz se reglent selon la disposition du droit sans ce que toutesvoyes par ces présentes entendons en riens préjudicier au droit daultroy ançois joyra chacun diceulx ses droiz sans difficulté.

Toutes lesquelles choses et chacune dicelles pour la conservacion de noz droy, haulterie et seigneurie et meismement de la marchandise, voulons doresenavant entres tenues, gardées et observées sans les enfreindre, aller ni venir au contre en manière quelconque, si donnons en mandement à noz très chiers et féaulx les président et chief de noz consaulx destat et privé, président et gens de nostre conseil à Malines, chancelier et gens de nostre conseil en Brabant, gouverneur, président et gens de nostre conseil à Luxembourg, gouverneur, président et gens de noz consaulx en Flandres et Artois, gouverneur, président et gens de nostre conseil à Namur, gouverneur de Lille, Douay et Orchies, lieutenant et gens de noz consaulx en Hollande, Zeelande, Westfrise et Utrecht, lieutenant, président et gens de nostre conseil en Frise, Overryssel et Groeningen et à tous autres noz justiciers et officiers cui ce regardera leurs lieutenans et chacun deulx en droit soy et si comme à luy appartiendra que ceste nostre présente ordonnance afin que n'en puisse prétendre ignorance ilz publyent et faicent publyer par tous es mettes de leur jurisdictions et offices où l'on est accoustumé faire crys et publications ; et icelle entretiennent et observent et faicent entretenir et observer de point en point selon sa forme et teneur ; car ainsi nous plaist il non obstant quelzconques ordonnances, restrictions, mandemens ou deffences à ce contraires. En tesmoing de ce nous avons fait mettre nostre seel à ces présentes. Donné en

nostre ville de Namur le XXVIIe jour de décembre l'an de grace mil cinq cens quarante.

VESTIGING VAN DEN ADMIRALITEITSZETEL TE ANTWERPEN, 1592.

A Messieurs les Borgemestres, Escebins et Conseil de ceste ville d'Anvers.

Comme il a pleu a Sa Majesté par Son Alteze ordonner et establir ung Conseil de l'Admiralité en ceste ville d'Anvers pour oster les faultes et abus, qui se sont fourrez avec le laps du temps en son armée navale, a la conservation et maintiennement de bonne police de la dicipline navale plus grande seureté de la riviere de l'Escault, des passans par icelle, et soulaigement des bourgeois et habitans de ceste ville, Pourvu que a cest effect est necessaire quelque maison apte et idoine en laquelle ledit Conseil pourroit tenir ses assemblees et administrer droit et justice ensemble ordonner tout ce que touchera ladite police, discipline, bon ordre et maintiennement : comme aucuns Conseilliers dudit Conseil ont veu aucunes maisons de ceste ville que l'on pourroit destiner a l'effect susdit, et qu'ilz ont trouvé la maison et logis des Anglois y pouvoir estre propice, toutefois entendu que Mad^me de Billy l'at desia occupé, et que ilz ont trouvé la petite maison des Oysterlincks gisante auprès le vieulx marché aux bledz pouvoir servir a cest usaige, Il plaira a Voz S^rⁱ^{es} la mesme octroyer et assigner audit Conseil aux fins susdites.

En oultre le bon plaisir de voz S^rⁱ^{es} sera, exempter ledit Conseil avec ses membres et ceulx qui sont specifiez par leurs noms au billet icy attaché de tous gabelles, accises, impostz et aultres charges dont tel Conseil et semblable a tousiours jouy de toute anchieneté selon la qualité et dignité.

En reconnoissance de ce qui dict est ledit Conseil s'employera non seulement au service de Sa Majesté, ains aussy a l'avancement du pouffit et utilité (tant que sera en luy) de la mesme repos et soulas de toute la bourgeoisie.

(Apostille : Syn by myn heeren burgemeesteren ende Schepenen gecommiteert de Tresoriers ende Rentmeesters ende Mr Philips d'Ayala pensionaris deser stadt enne metten Remonstranten dess. aengaende te communiceren omme tzelve gedaen ende trapport der voors. commissarissen gchoert geordonneert te worden naer behoeven. Actum VI Febr. XVe jaer ende XCII.)
